

Thời cơ, thách thức và định hướng giải pháp phát triển giáo dục công dân toàn cầu tại các quốc gia đang phát triển

Nguyễn Tiến Hùng

Viện Khoa học Giáo dục Việt Nam
101 Trần Hưng Đạo, Hoàn Kiếm, Hà Nội, Việt Nam
Email: hunga60@gmail.com

TÓM TẮT: Công dân toàn cầu và giáo dục công dân toàn cầu là xu thế trên thế giới và tất cả các quốc gia, đặc biệt là các quốc gia đang phát triển phải đi theo. Nhìn chung, mục tiêu của giáo dục công dân toàn cầu nhằm trang bị cho người học các giá trị, kỹ năng, thái độ và hành vi để trở thành công dân toàn cầu sáng tạo, đổi mới và cam kết với hòa bình, quyền con người và phát triển bền vững. Bài báo trình bày và phân tích các đặc trưng cơ bản của công dân toàn cầu, giáo dục công dân toàn cầu để xác định các yêu cầu cần đổi mới giáo dục, làm tiền đề phân tích các cơ hội (chia sẻ kiến thức, kỹ năng và trí tuệ; phát triển các giá trị hợp tác tích cực; phát triển đa văn hóa...), thách thức và định hướng giải pháp (về triết lý, tầm nhìn, sứ mạng giáo dục; chương trình và tổ chức giáo dục; năng lực nhà giáo; giá trị và trách nhiệm của các bên liên quan; cơ sở hạ tầng công nghệ thông tin và truyền thông; phương pháp dạy học; tham dự của người học, hệ thống đánh giá...) để phát triển công dân toàn cầu và giáo dục công dân toàn cầu tại các quốc gia đang phát triển.

TỪ KHÓA: Toàn cầu hóa; công dân toàn cầu; giáo dục công dân toàn cầu; cơ hội; thách thức; định hướng giải pháp.

→ Nhận bài 17/4/2019 → Nhận kết quả phản biện và chỉnh sửa 10/5/2019 → Duyệt đăng 25/5/2019.

1. Đặt vấn đề

Công dân toàn cầu (CDTC) và giáo dục (GD) CDTC xuất hiện từ nhiều thập kỉ gần đây, gắn liền với xu thế toàn cầu, đặc biệt là các quan tâm về sự phụ thuộc lẫn nhau, liên kết mạnh giữa các quốc gia để giải quyết các vấn đề toàn cầu như: công bằng xã hội, hòa bình, khoan dung, phát triển bền vững môi trường... trong quá trình dịch chuyển để hội nhập quốc tế [1]. Tuy nhiên, GD CDTC muốn thành công không chỉ đòi hỏi các nỗ lực quốc tế theo cách tiếp cận từ trên xuống, mà còn đòi hỏi hệ thống giáo dục (HTGD), cơ sở giáo dục (CSGD) và đặc biệt là đội ngũ nhà giáo (ĐNNG), các nhà GD cần phải nhận thức rõ hơn để có thể đóng vai trò chịu trách nhiệm quan trọng trong việc tận dụng các cơ hội, vượt qua các thách thức do toàn cầu hóa mang lại trong từng bối cảnh cụ thể của địa phương, quốc gia. Dưới đây trình bày và phân tích các đặc trưng cơ bản của CDTC và GD CDTC để xác định các yêu cầu cần đổi mới GD, làm tiền đề phân tích thời cơ, thách thức và đề xuất định hướng giải pháp phát triển GD CDTC tại các quốc gia đang phát triển. *Nội dung bài báo này nằm trong khuôn khổ hợp đồng thuộc Đề tài KHGD/16-20.009 “Nghiên cứu về công dân toàn cầu Việt Nam”.*

2. Nội dung nghiên cứu

2.1. Đặc trưng cơ bản của công dân toàn cầu, giáo dục công dân toàn cầu và yêu cầu đổi mới giáo dục

2.1.1. Đặc trưng cơ bản của công dân toàn cầu và giáo dục công dân toàn cầu

Khái quát, GD CDTC được hiểu là mô hình được cấu trúc

để trang bị, phát triển kiến thức, kỹ năng, giá trị và thái độ cần có của người dân/học để bảo đảm xây dựng được một thế giới công bằng, hòa bình, khoan dung, an toàn và bền vững hơn, thông qua việc trang bị kiến thức và các kỹ năng nhận thức nhằm xây dựng các giá trị, kỹ năng mềm và thái độ cho người học để tạo điều kiện thuận lợi cho hợp tác quốc tế và phát triển xã hội một cách bền vững [2], [3].

Mục tiêu của GD CDTC nhằm nâng cao *nhận thức* (tầm quan trọng, kiến thức, tư duy phê phán về các vấn đề toàn cầu và mối quan hệ giữa các quốc gia và dân cư), *ý thức tình cảm - xã hội* (trải nghiệm ý thức phụ thuộc lẫn nhau, chia sẻ các giá trị, trách nhiệm dựa trên quyền con người và thái độ thấu hiểu, đồng cảm, đoàn kết, tôn trọng với sự đa dạng) và *hành vi* (động cơ và hành động có trách nhiệm, hiệu quả cho một thế giới ngày càng thân thiện, hòa bình và bền vững) cho người học trở thành CDTC để có thể đóng góp và thành công trong xã hội toàn cầu công bằng, an toàn, khoan dung và hòa bình [4], [5]. Bảng 1 dưới đây khái quát khung kiến thức, kỹ năng và thái độ của CDTC [4]:

Đề đạt được mục tiêu trên, đòi hỏi *GD CDTC cần đảm bảo được các đặc trưng sau* [6]:

- *Bảo vệ chân giá trị con người* cần được chia sẻ bởi tất cả người dân và tạo ra các quyền cơ bản để có thể sống tự do, phát triển hết tiềm năng và phù hợp với điều kiện cụ thể...

- *Đảm bảo quyền con người*. GD CDTC được xây dựng dựa trên tiền đề là một thế giới chỉ tốt hơn khi các quyền con người được tôn trọng đầy đủ, đi đôi với chịu trách nhiệm, thích ứng, tự bảo vệ và hành động theo các quyền

Bảng 1: Khung kiến thức, kĩ năng và thái độ của CDTC

TT	Kiến thức và hiểu biết	Kĩ năng	Thái độ và giá trị
1	Công bằng xã hội	Tư duy phê phán và sáng tạo	Ý thức về sự đồng nhất và tự trọng
2	Đồng nhất và đa dạng	Thấu cảm và chia sẻ	Cam kết với công bằng xã hội
3	Toàn cầu hóa và tự chủ	Tự nhận thức và phản ánh/vận dụng	Tôn trọng người khác và quyền con người
4	Phát triển bền vững	Giao tiếp	Đa dạng giá trị
5	Hòa bình và xung đột/mâu thuẫn	Hợp tác và giải quyết xung đột/mâu thuẫn	Quan tâm đến môi trường và cam kết phát triển bền vững
6	Quyền con người	Khả năng quản lí tình huống phức tạp và không chắc chắn	Cam kết tham dự và đại chúng
7	Quyền lực và cai trị	Hành động có suy nghĩ và hiểu biết	Tin tưởng con người có thể mang lại thay đổi

con người.

- *Phụ thuộc giữa địa phương và toàn cầu* là đặc trưng của CDTC, nên GD CDTC cần giúp người học nhận thức rõ là bất kì hành động nào hôm nay đều có tác động trực tiếp tới tương lai, nên cần phải chịu trách nhiệm với tương lai của loài người và hành tinh ngay từ hôm nay.

- *Đa dạng và đồng nhất*. GD CDTC nhằm phát triển thế hệ trẻ trở thành CDTC theo cách khuyến khích tính đa dạng và tôn trọng lẫn nhau để hướng tới một tầm nhìn chung tốt đẹp công bằng và không phân biệt đối xử...

- *Dân chủ và đối thoại*. GD CDTC thách thức các quan hệ truyền thống giữa các bên liên quan bên trong và bên ngoài của HTGD, CSGD để tập trung hơn vào dân chủ và đối thoại trong các quan hệ giữa người học và nhà giáo, giữa nhà giáo và cấp lãnh đạo, quản lí GD...

- *Giáo dục phát triển các kĩ năng tình cảm - xã hội* thông qua trải nghiệm thực tiễn và phải luôn được coi như thành tố cơ bản của phát triển nhận thức và học cách chung sống, vì vậy cần được hình thành từ việc tích hợp tư duy, tình cảm và khả năng hành động.

Như vậy, GD CDTC được xem là xu thế mang tính đạo lí và chính trị để dịch chuyển/phát triển xã hội, tạo môi trường phát triển CDTC, CSGD. Vì thế, đòi hỏi HTGD, CSGD cần trở thành “môi trường xã hội dân chủ và công khai” cam kết với các giá trị công bằng về kinh tế và xã hội, công dân phê phán, dân chủ và ĐNNG trở thành “nhà tri thức mang lại thay đổi”.

2.1.2. Yêu cầu đổi mới giáo dục để phát triển giáo dục công dân toàn cầu

Để thực hiện các đặc trưng trên của CDTC, đòi hỏi HTGD, CSGD và đặc biệt là ĐNNG cần đổi mới theo định hướng sau:

- Tầm nhìn, chiến lược và chức năng của HTGD, CSGD cần được điều chỉnh, bổ sung tập trung hơn vào phát triển được CDTC một cách toàn diện với đặc trưng: học để biết cách tư duy, có ý thức xã hội cùng nhau sống thân thiện và hành động đúng đắn...

- HTGD, CSGD cần khuyến khích và trang bị cho người học có được hiểu biết rộng không chỉ về địa phương mà cả

thế giới xung quanh, đi đôi với tạo cơ hội để có thể đóng góp hướng tới một xã hội công bằng dân chủ và bền vững.

- HTGD, CSGD cần thay đổi hướng tới cách tiếp cận phê phán dựa trên đối thoại, thông qua thiết lập các quan hệ đối thoại và tham dự, tạo ra môi trường GD đảm bảo đạt tới các đặc trưng cơ bản của CDTC.

- Không chỉ thực hiện tích hợp các môn học/học phần mà còn cần tăng cường mạnh mẽ tổ chức các hoạt động trải nghiệm với sự tham gia của các nhà GD bên trong và bên ngoài liên quan, đặc biệt là người học...

Do vậy, đòi hỏi HTGD và CSGD phải linh hoạt và mềm dẻo hơn, thiết lập các quan hệ dân chủ hơn trong các vai trò và các quan hệ giữa người học và nhà giáo... để chấp nhận tham gia và thực hiện vai trò của mình vào các quá trình sư phạm. Thực tế cho thấy, để đáp ứng yêu cầu trên cần một cách tiếp cận đổi mới tổng thể gắn thực hiện GD CDTC tại tất cả các lĩnh vực hoạt động của HTGD, CSGD, tạo ra các tác động đem lại lợi ích lớn nhất cho người học [2]. Bảng 2 dưới đây tóm tắt khung nội dung làm thế nào để tiếp cận tổng thể này có thể được sử dụng để khuyến khích cho lập và thực hiện kế hoạch tổng thể của HTGD và CSGD [5]:

Cách tiếp cận trên dựa trên tư duy/tầm nhìn lớn và dài hạn, nhưng cần được bắt đầu từ các bước nhỏ và quản lí được và thường chỉ có thể được tổ chức thực hiện tốt nhất qua quá trình “Lập kế hoạch - Thực hiện - Đánh giá và phản hồi thông tin để cải tiến” với sự cam kết và hỗ trợ của các nhà lãnh đạo, quản lí và được kết nối với các ưu tiên của HTGD, CSGD để thực hiện.

2.2. Thời cơ, thách thức và định hướng giải pháp phát triển giáo dục công dân toàn cầu

Toàn cầu hóa là xu thế khó tránh khỏi với các quốc gia đang phát triển. Thực tế, có rất nhiều sáng kiến và nỗ lực, đặc biệt là trong GD đã, đang và sẽ được thực hiện để tận dụng tối đa các cơ hội và lợi ích do toàn cầu hóa mang lại để phát triển quốc gia và giảm thiểu các thách thức do toàn cầu hóa mang lại. Cụ thể như sau:

Nhìn chung, toàn cầu hóa tạo ra các *cơ hội* để chia sẻ kiến thức, công nghệ, các giá trị xã hội, mẫu hành vi và khuyến khích phát triển tại tất cả các cấp độ cá nhân, tổ chức, cộng đồng và xã hội của các quốc gia và văn hóa khác nhau

Bảng 2: Khung nội dung kế hoạch tổng thể thực hiện GD CDTC

Tầm nhìn, sứ mạng HTGD, CSGD	Chương trình	Tham dự	Phát triển đội ngũ GD	Liên thông	Khuyến khích cộng đồng
Đảm bảo GD CDTC được phản ánh trong tầm nhìn, sứ mạng, giá trị, các đặc trưng và chiến lược, kế hoạch phát triển của HTGD, CSGD dựa trên khuyến khích người học và các bên liên quan tham gia tích cực vào quá trình ra quyết định.	Thúc đẩy GD CDTC qua thực hiện chương trình/hệ thống các môn học/ học phần tích hợp, liên môn và các hoạt động trải nghiệm theo các giai đoạn khác nhau.	Khuyến khích người học tham dự hay chủ trì thực hiện các dự án, các chương trình hay hoạt động ngoài chương trình GD CDTC.	Phát triển đội ngũ GD, đặc biệt là nhà giáo đảm bảo đủ năng lực thực hiện GD CDTC, thông qua các cách tiếp cận tham dự, phê phán và lập, thực hiện kế hoạch.	GD CDTC (kiến thức, kĩ năng và thái độ) được thiết kế phù hợp và liên thông tăng dần từ tiểu học đến trung học, đại học cũng như tại nơi làm việc.	Phát triển các cách để khuyến khích cộng đồng địa phương tham gia thực hiện GD CDTC cũng như các sự kiện liên quan.

trên thế giới. Dưới đây là *cơ hội chính* có thể tận dụng trong xu thế toàn cầu hóa để phát triển GD CDTC:

- Toàn cầu hóa giúp chia sẻ kiến thức, kĩ năng và nguồn vốn trí tuệ để phát triển HTGD, CSGD nói chung và GD CDTC nói riêng.

- Hỗ trợ, giúp đỡ và cùng chia sẻ lợi ích để tạo ra cơ hội cùng nhau hợp tác phát triển quốc gia, cộng đồng, cá nhân, trong đó có GD CDTC.

- Tạo ra các giá trị tích cực và tăng hiệu suất thông qua việc chia sẻ và hỗ trợ trong phạm vi toàn cầu để phục vụ nhu cầu và phát triển của địa phương, bao gồm cả GD CDTC.

- Khuyến khích và nâng cao hiểu biết, hợp tác, hài hòa và chấp nhận văn hóa đa dạng, khác biệt giữa các quốc gia và vùng/miền - Là đặc trưng cơ bản của GD CDTC.

- Tạo điều kiện thuận lợi cho việc giao tiếp, hợp tác và khuyến khích đóng góp cho phát triển văn hóa đa dạng tại các cấp độ khác nhau giữa các quốc gia, địa phương, vùng miền - Là đặc trưng cơ bản khác của GD CDTC cần hình thành và phát triển.

Thách thức và định hướng giải pháp phát triển GD CDTC. Bên cạnh các cơ hội trên, toàn cầu hóa tiềm ẩn tạo ra các thách thức. Đó chính là lí do tại sao xuất hiện nhiều phong trào xã hội tại nhiều nơi trên thế giới chống lại xu thế toàn cầu hóa trong lĩnh vực kinh tế, chính trị...

Thách thức do toàn cầu hóa mang lại rất khác nhau, như về chính trị, kinh tế, áp đặt văn hóa và ảnh hưởng lẫn át của các quốc gia phát triển với các quốc gia đang phát triển, cũng như khoảng cách ngày càng tăng giữa các khu vực giàu có với khu vực nghèo trên thế giới, như: Tăng khoảng cách công nghệ và số hóa giữa quốc gia phát triển và quốc gia đang phát triển; Tạo ra các cơ hội cho số ít quốc gia phát triển áp đặt các quốc gia đang phát triển; Tăng bất bình đẳng và mâu thuẫn giữa các khu vực/vùng và văn hóa trên thế giới; Khuyến khích các giá trị, văn hóa áp đặt trong một số khu vực phát triển của thế giới... Dưới đây là các *thách thức chính và định hướng giải pháp* để phát triển GD CDTC tại các quốc gia đang phát triển [2], [7], [5], [8]:

- *Triết lí của HTGD, CSGD hiện nay còn thiên về chuẩn bị cho người học vượt qua các kì thi, tiếp tục học cao hơn và/hay đi làm*, nên đang phải đương đầu với thách thức lớn cho việc thực hiện GD CDTC, do chưa đặt trọng tâm vào khuyến khích và tạo ra thái độ, hành vi tôn trọng và có trách

nhệm với các văn hóa, quốc gia, vùng miền khác nhau. Vì vậy, đòi hỏi phải thay đổi cách tổ chức chức GD - làm cho nội dung phù hợp hơn với các thách thức của toàn cầu hóa, đi đôi với đổi mới phương pháp dạy học, tăng cường tham dự..., dẫn đến cần thay đổi triết lí GD tập trung vào chuẩn bị cho người học sống thành công trong xã hội toàn cầu.

- *Thiếu tầm nhìn, chiến lược và kế hoạch để chỉ đạo phát triển GD CDTC*. Để tạo ra thể hệ CDTC có thể trân trọng các giá trị toàn cầu tích cực, HTGD và CSGD cần hiểu cách thể hệ trẻ nhìn nhận thế giới, để có cách nuôi dưỡng tầm nhìn rộng hơn, từ đó phát triển chiến lược và chi tiết thành các kế hoạch để thực hiện. Các mục tiêu và chỉ tiêu GD cần được thiết lập phù hợp với các kĩ năng/năng lực của thế kỉ XXI và thường xuyên được đánh giá để đo tiến triển đi đôi với phản hồi thông tin để điều chỉnh, cải tiến.

- *Chương trình và cách tổ chức GD còn lạc hậu*. GD CDTC đòi hỏi cần thực hiện các quá trình GD qua nhiều môn học/học phần và xuyên môn học/học phần. Tuy nhiên, chương trình, tài liệu học tập và cách tổ chức GD hiện nay thường được thiết kế, thực hiện chủ yếu theo cách tăng cường, gia cố, lặp lại dựa trên hiện có, nên chưa giải quyết được các vấn đề xã hội toàn cầu mà đôi khi còn tạo thêm sự lo lắng trong các tầng lớp xã hội... Vì vậy, tùy vào từng bối cảnh cụ thể, có thể cần phải thiết kế GD CDTC như một môn học/học phần độc lập, kết hợp với tích hợp và/hoặc xuyên môn học/học phần để tổ chức quá trình học tập và hoạt động trải nghiệm cho người học theo các chủ đề phù hợp với xã hội toàn cầu.

Hơn nữa, GD CDTC cần tạo ra CDTC có đầy đủ năng lực để làm việc trong bối cảnh toàn cầu hóa dựa trên các giá trị, tiêu chuẩn đạo đức, đảm bảo tính đồng nhất chung, viễn cảnh công bằng xã hội, kĩ năng đa văn hóa và ý thức chịu trách nhiệm... Vì vậy, đòi hỏi diễn giải các đặc trưng trên như thế nào vào các mục tiêu hay chuẩn đầu ra liên quan đến kiến thức, kĩ năng, thái độ cũng như mục tiêu về hành vi để áp dụng cho GD CDTC.

Tiếp theo, các kiến thức, kĩ năng, thái độ và hành vi đặc thù của CDTC trên được tích hợp như thế nào trong hệ thống môn học/học phần và hoạt động GD, trải nghiệm, đặc biệt là được giảng dạy và đo, đánh giá như thế nào để GD được CDTC hữu ích trong HTGD, CSGD hiện nay.

- *Năng lực ĐNNG còn hạn chế*. Nếu muốn dịch chuyển

cách học của người học thì cần phải giúp ĐNNG không chỉ mở rộng kiến thức, kĩ năng và mà còn phải biết làm mẫu trong thực tiễn dạy học. Tuy nhiên, hiện nay nhà giáo còn chưa được đào tạo bài bản, chưa được bồi dưỡng thường xuyên về GD CDTC. Vì vậy, cần thực hiện đổi mới đào tạo, bồi dưỡng để đảm bảo phát triển được ĐNNG có chuyên môn rộng, được trang bị các kiến thức về CDTC, biết kết hợp các phương pháp giảng dạy, đặc biệt là học tập tham dự và quan trọng hơn cần được trải nghiệm trong thực tế cuộc sống... phù hợp với GD CDTC.

- *Vai trò và trách nhiệm giữa các bên liên quan chưa phù hợp.* GD CDTC đòi hỏi môi trường dân chủ, tham dự và mở trong trong HTGD, CSGD, để tất cả các bên liên quan - người học, nhà giáo, các nhà quản lí, gia đình và cộng đồng, bên sử dụng người tốt nghiệp... đều có thể tham gia vào quá trình GD CDTC và được khuyến khích chia sẻ kinh nghiệm, suy nghĩ, đề xuất để cải tiến và tăng niềm vui sáng tạo.

Đặc biệt là ĐNNG cần trở thành: Người hoạt động sáng tạo để chuẩn bị cho tự do, phát triển của người học theo những cái tốt chung của toàn cầu hóa; Người có khả năng làm việc theo cách hợp tác trong và ngoài HTGD, CSGD để tạo ra các quá trình thay đổi cần thiết; Người tạo ra môi trường GD hướng tới lôi cuốn tham dự và trách nhiệm hơn của người học, các bên liên quan và tất cả cộng đồng tham gia vào GD CDTC... Bên cạnh đó, trong bối cảnh khi truyền thông trở thành tác nhân GD quyền lực do tạo ra tiếp cận, cung cấp và lựa chọn thông tin dễ dàng chưa từng thấy cho tất cả người dân thì nhà giáo cũng cần học cách sử dụng và tiếp nhận thông tin theo cách phê phán, đi đôi với khuyến khích cách sống và tham dự tích cực...

- *Hạ tầng thông tin và truyền thông còn hạn chế.* Năng lực công nghệ thông tin và truyền thông (CNTT&TT) đóng vai trò rất quan trọng, đặc biệt trong xu thế toàn cầu hóa và GD CDTC. Quốc gia và HTGD, CSGD cần có hệ thống hạ tầng và sản phẩm CNTT&TT đủ tốt để xử lí và sử dụng, giao tiếp thông tin cho phát triển kinh tế - xã hội, trong đó có GD CDTC. Người dân cần phải được đảm bảo được tiếp cận dễ dàng với các nguồn thông tin sẵn có để thường xuyên cập nhật kiến thức để học tập suốt đời và được đào tạo, bồi dưỡng để đủ khả năng sử dụng chúng.

Học tập và trao đổi/thảo luận trực tuyến cần phải trở thành công cụ quan trọng để giảm thiểu chi phí cho nhu cầu hạ tầng cơ sở vật chất, phương tiện dạy học đắt đỏ của HTGD, CSGD, đặc biệt trong GD đại học và dạy nghề... Tuy nhiên, thực tế cho thấy, cơ sở hạ tầng và truyền thông tại các quốc gia đang phát triển nhìn chung còn hạn chế, chưa đáp ứng được yêu cầu phát triển GD nói chung và GD CDTC nói riêng, đặc biệt là học tập trực tuyến. Đây là một thách thức lớn cần có lộ trình khắc phục nếu muốn phát triển GD CDTC thành công.

- *Tập trung vào các giá trị chưa thỏa đáng.* Các giá trị đặc trưng của CDTC về hòa bình, dân chủ, quyền con người, tôn trọng, đa dạng văn hóa và công bằng... thường chưa được thể hiện nổi bật trong HTGD, CSGD. Ví dụ: Thay cho việc nâng cao “quyền lực” của người học để học và phát triển, CSGD thường lặp lại cách truyền thống đề cao

sự khoan dung hoặc kỉ luật theo cách trừng phạt về thể xác và tâm lí... nên chưa thực sự theo “pháp trị” trong xử lí bạo lực học đường, dẫn đến bất bình đẳng, gây bức xúc trong xã hội. Hơn nữa, giới trẻ học không chỉ qua bài giảng nên nhà giáo cần học cách làm mẫu về các kĩ năng mong muốn phát triển ở người học như kĩ năng tham gia ra quyết định, làm việc theo đội/nhóm để giải quyết vấn đề...

- *Phương pháp dạy học chưa phù hợp.* CDTC là một khái niệm mới, tập trung vào các kiến thức, kĩ năng và thái độ mà thường là mới với ĐNNG. Hầu hết các nhà giáo không những chưa giảng dạy các kiến thức, kĩ năng này mà đặc biệt hơn là cũng chưa được trải nghiệm chúng trong thực tiễn cuộc sống. Hơn nữa, với đặc trưng vốn có như đã phân tích ở trên, thực tế cho thấy GD CDTC đòi hỏi phối hợp các phương pháp dạy học, như: Tích cực/chủ động học để biết và học để làm và trở thành CDTC hữu ích; Tương tác qua thảo luận và tranh luận; Coi trọng trải nghiệm xã hội tập trung vào các thách thức thực tế toàn cầu hóa cho thế hệ trẻ; Khuyến khích tư duy phê phán dựa trên các giá trị và niềm tin trong khi ủng hộ tự chủ cá nhân; Hợp tác để tăng cường niềm vui học hỏi, phụ thuộc lẫn nhau và theo mạng lưới; Sử dụng cách tiếp cận tình cảm - xã hội để cải tiến học tập nâng cao các kĩ năng cảm xúc; Tham dự để tạo tiếng nói đi đôi với thừa nhận vai trò và khuyến khích người học và các bên liên quan tham dự một cách phê phán và sáng tạo...

- *Tham gia của người học còn nhiều hạn chế.* Hình thành kĩ năng và thái độ của CDTC đòi hỏi phải có sự tham gia tích cực của người học vào quá trình học tập và trải nghiệm. Tuy nhiên, cơ hội tham gia này còn rất hạn chế và đang được coi là thách thức lớn đối với GD CDTC của các nước đang phát triển. Đặc biệt là các cơ hội tham gia để phát triển các kĩ năng lãnh đạo, tạo động lực, tự diễn giải, phát biểu trước công chúng, sáng tạo, phát triển quan hệ... còn rất hạn chế.

Vì vậy, HTGD, đặc biệt là CSGD và cộng đồng xã hội cần phối hợp: Cung cấp thêm cơ hội để người học có thể phát triển được các kĩ năng CDTC không chỉ thông qua các bài học trên lớp mà cần tăng cường các hoạt động trải nghiệm; Thực hiện cơ chế để tăng cường “tiếng nói” của người học trong học tập cũng như trải nghiệm cuộc sống để có thể nói lên và áp dụng những suy nghĩ, quan điểm của mình; Cung cấp cơ hội cho người học trao đổi, thảo luận về những gì được học, nghiên cứu, nhìn và nghe thấy... liên quan đến toàn cầu hóa cũng như cơ hội và thách thức...

- *Hệ thống kiểm tra, đánh giá chưa rõ ràng.* Thực tế, các tiêu chí đánh giá của chương trình, khóa học về GD CDTC cũng như tài liệu hướng dẫn đo, đánh giá kết quả học tập và khả năng đáp ứng được vị trí việc làm và/hay học tập tiếp theo sau khi tốt nghiệp còn chưa hoàn thiện. Lí do là: Khái niệm về CDTC còn mới và thường được hiểu theo cách khác nhau phụ thuộc vào bối cảnh của quốc gia, vùng/miền; Cách tiếp cận/lí thuyết để thiết lập tiêu chí đánh giá kết quả học tập sau tốt nghiệp chưa thực sự rõ ràng; Cách đo, đánh giá kết quả của chương trình, khóa học về GD CDTC đang trong quá trình nghiên cứu, đặc biệt cách đo, đánh giá “thái độ” của CDTC vẫn còn theo cách truyền thống muốn người

học đạt tới các giá trị và đạo đức theo các chuẩn mực mang tính học thuật hơn là thực tiễn...

Bên cạnh đó, đo, đánh giá không chỉ phục vụ cho thực tiễn GD CDTC, mà còn cần phản ánh được bản chất/đặc trưng của CDTC. Tuy nhiên, cách đo, đánh giá hiện nay thường chỉ mới tập trung vào mức độ mà chương trình hay khóa học về GD CDTC giúp người học hiểu được các quá trình và quan hệ toàn cầu, sự phát triển của quốc tế hóa trong các quá trình toàn cầu và phát triển các kỹ năng để khuyến khích dân chủ...

3. Kết luận

Như vậy, khi đương đầu với các thách thức của toàn cầu hóa, GD CDTC cần được xem như công cụ đặc biệt cho tiến triển của loài người hướng tới hòa bình, tự do và công bằng xã hội, và nó là con đường hướng tới phát triển CDTC hữu ích để có thể đem lại giảm nghèo đói, thiếu hiểu biết về sự bất công trong đời sống, chưa công bằng... Trên đây trình bày và phân tích các đặc trưng bản chất của CDTC, đặc biệt

là GD CDTC và những yêu cầu cải tiến HTGD và CSGD để có thể vận hành thành công tạo ra CDTC hữu ích, làm tiền đề phân tích các cơ hội, thách thức và định hướng giải pháp cho GD CDTC tại các quốc gia đang phát triển. Nhìn chung, GD CDTC đòi hỏi HTGD và CSGD cần tận dụng các cơ hội để vượt qua các thách thức do toàn cầu hóa mang lại, như: Điều chỉnh, cải tiến cấu trúc HTGD và mạng lưới CSGD để tập trung hơn vào tạo ra những CDTC hữu ích; Nhà giáo, lãnh đạo và nhà GD cần được trang bị các kiến thức và kỹ năng mới, đặc biệt là phương pháp dạy học phù hợp với GD CDTC; Quan hệ dạy và học hay nhà giáo và người học cũng cần được xác định lại để nâng cao “tiếng nói” của người học tham gia tích cực vào quá trình học tập và trải nghiệm... Hơn nữa, cần điều chỉnh, thay đổi HTGD, CSGD và các tổ chức GD liên quan để tự nó trở thành cộng đồng học tập với tham dự của người học, nhà giáo, gia đình, chính quyền địa phương, các tổ chức xã hội... HTGD, CSGD và các tổ chức GD cần thay đổi để khắc phục các vấn đề tồn tại hiện nay của toàn cầu hóa.

Tài liệu tham khảo

[1] Buchanan, J. ,(2018), <i>Maintaining Global Citizenship Education in Schools: A Challenge for Australian Educators and Schools</i>, <i>Australian Journal of Teacher Education</i>, Volume 43. [2] Nguyễn Tiến Hùng, (2017), <i>Bản chất giáo dục công dân toàn cầu trong hệ thống giáo dục</i>, <i>Tạp chí Khoa học Giáo dục</i>, số 139, tháng 04 năm 2017, tr.16-18. [3] Nguyễn Tiến Hùng, (2016), <i>Giáo dục công dân toàn cầu</i>, <i>Tạp chí Khoa học Giáo dục</i>, số 130, tháng 7 năm 2016, tr. 3-5. [4] Unesco,(2015), <i>Global citizenship education: Topics and learning objectives</i>, Unesco.	[5] Oxfam, (2015), <i>Education for global citizenship: A guide for schools</i>, Oxfam. [6] Galiero, M., Grech, W. and Kalweit, D., (2009), <i>Global Citizenship Education: The school as a foundation for a fair world</i>, the <i>Conectando Mundos Consortium</i>. [7] Unesco, (2016), <i>Priority thứ ba: Foster Global Citizenship</i>, Unesco. [8] Guo, L., (2014), <i>Preparing Teachers to Educate for 21st Century Global Citizenship: Envisioning and Enacting</i>, <i>Journal of Global Citizenship & Equity Education</i>, Volume 4 Number 1 - 2014 journals.sfu.ca/jgcee.

THE OPPORTUNITIES, CHALLENGES AND ORIENTING SOLUTION TO DEVELOP GLOBAL CITIZENSHIP EDUCATION IN DEVELOPING COUNTRIES

Nguyen Tien Hung

The Vietnam National Institute of Education Sciences
101 Tran Hung Dao St., Hoan Kiem, Hanoi, Vietnam
Email: hunga60@gmail.com

ABSTRACT: *Global Citizen (GC) and Global Citizenship Education (GCEd) are trends in the world and in all countries, especially in developing countries. In general, GCEd aims to equip learners with values, skills, attitudes, and behaviors to become GC who are creative, innovative and committed to peace, human rights and sustainable development. This article presents and analyzes the basic characteristics of GC and GCEd to determine the requirements for reforming education as a prerequisite for analyzing opportunities (Sharing knowledge, skills and wisdom; prospering positive cooperative values; developing multicultures...), challenges and orienting solution (relating to philosophy, vision, educational mission, curriculum and organizing education; teacher capacity; values and responsibilities of stakeholders; information and communication technology infrastructure; teaching and learning methods; participation of learners; assessment and evaluation...) to develop GCEd in developing countries.*

KEYWORDS: *Globalization; Global Citizen; Global Citizenship Education; Opportunity; Challenge; Orienting Solution.*